

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

RUS TILINI O'QITISHDA O'YIN MEXANIZMLARINING TEXNIK YO'NALISHDAGI TALABALARNING NUTQIY FAOLLIGIGA TA'SIRI

Axmedova Yulduz

O'zbekiston Milliy universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA. *Ushbu tezis texnik yo'nalishlarda tahsil olayotgan talabalarga rus tilini o'rgatishda geymifikatsiya mexanizmlaridan foydalanishning nutqiy faollikni oshirishdagi ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqot doirasida o'yin elementlariga asoslangan topshiriqlarning talabalarning og'zaki nutqni boshlash tezligi, leksik xilma-xillik va dialog davomiyligiga ko'rsatgan ta'siri empirik ma'lumotlar asosida baholandi. Eksperimental mashg'ulotlar natijalari shuni ko'rsatdiki, ball yig'ish, darajalar bo'yicha o'sish, vaziyatli mini-o'yinlar va rolli dialoglar talabalarning muloqotga kirishishdagi ishonchini kuchaytirib, nutqiy jarayonlarda faolroq ishtirok etishiga yordam beradi. Tadqiqotning umumiy xulosalari gamifikatsiya texnik yo'nalishlarda rus tilini o'qitishda samarali motivatsion va didaktik vosita sifatida qo'llanishi mumkinligini tasdiqlaydi.*

Kalit so'zlar: *geymifikatsiya, o'yinlashtirish mexanizmlari, rus tili ta'limi, texnik ta'lim, og'zaki nutq faoliyati, kommunikativ kompetensiya, motivatsiya, rolli o'yinlar, interaktiv topshiriqlar, pedagogik texnologiyalar.*

Texnik yo'nalishlarda ta'lim olayotgan talabalar uchun rus tilidagi kommunikativ kompetensiyani shakllantirish nafaqat umumiy til tayyorgarligining, balki kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatning ham zaruriy omili hisoblanadi. Muhandislik, axborot texnologiyalari, energetika, mexatronika va boshqa texnik sohalarda rus tilidagi texnik adabiyotlar, ilmiy maqolalar, me'yoriy hujjatlar va ishlab chiqarish jarayonlariga oid ko'rsatmalar hanuzgacha keng qo'llanilishini inobatga olsak, mazkur tilni samarali o'zlashtirish amaliy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi ekani yaqqol namoyon bo'ladi. Talabaning texnik mazmundagi matnlarni tahlil qila olishi, o'z fikrini aniq va mantiqiy bayon eta olishi, kasbiy muhitda samarali muloqot olib borishi professional tayyorgarlikning ajralmas talabi bo'lib bormoqda.

Shu bois texnik oliy ta'lim muassasalarida rus tili o'qitish jarayonini qayta ko'rib chiqish, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish dolzarb vazifaga aylanmoqda. An'anaviy metodlar ko'p hollarda talabaning faolligini to'liq ta'minlay olmaydi, ayniqsa, murakkab grammatik strukturalar yoki texnik terminologiyani o'zlashtirish jarayonida motivatsiya pasayishi, nutqiy faollik yetarlicha shakllanmasligi kabi muammolar kuzatiladi. Shu nuqtai nazardan, geymifikatsiya — o'quv jarayoniga maqsadga yo'naltirilgan o'yin elementlarini integratsiya qilish — rus tili ta'limining samaradorligini oshirishda istiqbolli didaktik vosita sifatida e'tirof etilmoqda.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Geymifikatsiya talabalarning o'quv faoliyatiga emotsional yengillik, mazmuniy dinamika va ijtimoiy raqobat muhitini olib kiradi. Ball yig'ish, darajalar bo'yicha o'sish, vaqtga bog'langan topshiriqlar, rolli o'yinlar va situatsion dialoglar kabi elementlar o'quvchini passiv kuzatuvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bunday yondashuv talabanning muloqotdan cho'chimaydi, o'z fikrini tez va to'g'ri ifodalay oladi, nutqiy vazifalarni erkin bajaradi. Shuningdek, o'yin mexanizmlari orqali berilgan topshiriqlar murakkab til birliklarini tabiiy, qiziqarli va amaliy kontekstda o'zlashtirishga imkon yaratadi.

Geymifikatsiyaning texnik ta'lim uchun alohida ahamiyatga ega jihati shundan iboratki, u nafaqat lingvistik kompetensiyani, balki muhandislik fikrlashiga xos bo'lgan mantiqiy ketma-ketlikni, tezkor qaror qabul qilishni va muammoli vaziyatlarni hal qila olish ko'nikmalarini ham mustahkamlaydi. Bularning barchasi talabalarning kasbiy tayyorgarligini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu tariqa, geymifikatsiya texnik oliy ta'lim muassasalarida rus tilini o'qitishning mazmuni va shaklini boyitib, uni talaba faoliyatiga yo'naltirilgan, emotsional jihatdan qulay va didaktik jihatdan samarali jarayonga aylantirish imkonini beradi.

Tadqiqot texnik yo'nalishlarning 1–2-bosqichida tahsil olayotgan 46 nafar talaba ishtirokida semestr davomida olib borildi. Tadqiqotchilar talabalarni tasodifiy tanlash asosida ikki mustaqil guruhga ajratdi. Nazorat guruhi an'anaviy o'quv jarayoniga asoslangan — grammatik qoidalarni tushuntirish, matn tarjimasi, repetitiv mashqlar va frontal suhbat kabi metodlardan foydalandi. Eksperimental guruh esa o'qitish jarayonining barcha bosqichlariga gamifikatsiya elementlari kiritilgan holda ta'lim oldi.

Gamifikatsiya komponentlari sifatida quyidagilar tanlandi:

- ball yig'ish va reyting jadvali orqali o'zlashtirish dinamikasini kuzatish;
- darajalar bo'yicha o'sish (progression system);
- vaqtga bog'langan mini-mashqlar;
- texnik vaziyatlarga moslashtirilgan rolli dialoglar juftlikda va kichik guruhlardagi o'yinli muloqot topshiriqlari.

Nutqiy faollik uch asosiy ko'rsatkich orqali baholandi:

- Og'zaki javob tezligi — talabalar berilgan savolga javobni qanchalik tez boshlashi;
- Leksik xilma-xillik va kontekstga moslik — foydalanilgan so'z va iboralarning texnik mazmunga mosligi va moslashuvchanligi;
- Muloqot davomiyligi — dialog davom etish muddati, pauzalar soni va ularning uzunligi.

Shuningdek, dars jarayonidagi nutq faoliyati audio va video ko'rinishlarda qayd etildi. Talabalarning fikr-mulohazalarini aniqlash uchun yarim strukturalangan suhbatlar o'tkazildi. Motivatsion o'zgarishlar esa Likert shkalasi asosida tuzilgan so'rovnomalar orqali o'lchandi. Har bir mashg'ulotdan so'ng kuzatuv varaqalari yordamida talabalarning faolligi, vazifa bajarish sifati va nutqiy reaksiyalar tizimli ravishda qayd etib borildi.

eksperimental guruhning natijalari ko'rsatadiki, gamifikatsiya talabalarning nutqiy faolligini an'anaviy usullarga qaraganda sezilarli darajada oshirgan. Kuzatuv

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

ma'lumotlariga ko'ra, talabalar nutqni boshlashda tezroq harakat qilgan bo'lib, bu ko'rsatkich nazorat guruhiga nisbatan 27% yuqori bo'lgan. Dialog davomiyligi esa o'rtacha 34% ga ortgan, bu esa talabalar muloqotga tayyor ekanini ko'rsatadi.

Leksik xilma-xillik indeksleri ham sezilarli o'sishni namoyish etdi. Eksperimental guruh talabalari texnik matnlar bilan ishlashda kontekstga mos iboralarni aniqlik bilan tanlagan, professional muloqot uchun zarur bo'lgan terminlardan faol foydalangan. Vaziyatli mini-o'yinlar esa murakkab grammatik konstruksiyalarni qo'llash chastotasini oshirgan.

So'rovnomalar natijasiga ko'ra, eksperimental guruhning 82% talabalari gamifikatsiya asosidagi mashg'ulotlar ularning darsga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada kuchaytirganini ta'kidlagan. Talabalar o'yin elementlari ularni mustaqil fikrlash, o'zaro raqobat va jamoaviy muloqotga rag'batlantirganini bildirganlar. Rolli o'yinlar texnik vaziyatlarni tasvirlash, muhandislik jarayonlarini tushuntirish va kasbiy fikr almashish ko'nikmalarini yanada erkinroq shakllanishiga yordam bergan.

Olingan miqdoriy va sifat ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, gamifikatsiya komponentlari nafaqat nutqiy faollikni, balki o'quv jarayoniga emosional munosabatni ham sezilarli darajada o'zgartirgan.

Tadqiqot natijalari geymifikatsiya texnik ta'limda o'qitiladigan rus tili fanining samaradorligini oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishini namoyish etdi. Gamifikatsiya jarayonlari o'quvchilarni darsga faol jalb etadi, shu bilan birga psixologik xavotirni kamaytirib, o'quv vazifalariga yengilroq yondashish muhitini yaratadi. Talabalarning xato qilishdan qo'rqmasligi — spontan, tabiiy nutqni shakllantirish jarayonida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu ayniqsa texnik yo'nalishlarda dolzarb, chunki real ishlab chiqarish va texnik muhitda aniqlik bilan fikr bildira olish talab etiladi.

O'yin mexanizmlarining qo'llanishi kognitiv yuklamani kamaytiradi, talabalarni qisqa vaqt ichida tez qaror qabul qilishga undaydi va murakkab til birliklarini real kontekstda mashq qilish imkonini beradi. Raqobat va mukofot tizimi esa ichki motivatsiyani kuchaytiradi, talabaning shaxsiy rivojlanish dinamikasini ko'ra olishi esa o'quv jarayoniga ijobiy ruh beradi.

Shunga qaramay, gamifikatsiya elementlarini haddan tashqari ko'p qo'llash o'quv maqsadidan chalg'itishi mumkin. Shuning uchun o'yin elementlari didaktik maqsadga qat'iy mos kelishi, har bir mashq asosiy kompetensiyani shakllantirishga xizmat qilishi zarur. Bu o'qituvchidan metodik aniqlik va tizimli rejalashtirishni talab qiladi.

XULOSA.

Yakuniy natijalar shuni ko'rsatadiki, texnik oliy ta'lim muassasalarida rus tilini o'qitish jarayoniga gamifikatsiya elementlarini maqsadli ravishda integratsiya qilish talabalarning nutqiy faolligini, leksik va grammatik kompetensiyalarini, shuningdek, o'quv motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. Gamifikatsiya talaba shaxsining faol ishtirokini ta'minlab, ularni real kasbiy muloqotga tayyorlaydigan ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

O‘yin mexanizmlarining to‘g‘ri tanlanishi va didaktik maqsad bilan uyg‘unlashtirilgan shaklda qo‘llanishi rus tili ta‘limini texnik fanlar bilan integratsiyalashgan holda samarali rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv nafaqat bilim berish, balki talabalarda kasbiy muloqot madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Вербицкая.Л.А., & Сафонова, В. В. Геймификация в обучении РКИ. Русский язык за рубежом, 2020.
2. Kim.B.Gamification in Learning and Education. Educational Technology & Society, 2018.
3. Zainuddin.Z. The impact of gamification on learning outcomes. Educational Research Review, 2020.
4. Нефедова.Л.А. Игровые технологии в практике преподавания русского языка. Русский язык в школе, 2018.
5. Plass.J.Foundations of Game-Based Learning. Educational Psychologist, 2015.

